

Z Či do Ni

I. Název archivu, sídlo, www

Státní okresní archiv Děčín

<http://www.soalitomerice.cz/content/soka-decin>

II. Stručná historie archivu

První sbírky archiválií vznikaly na Děčínsku a Šluknovsku při městských muzeích, jejichž správci často úzce spolupracovali s místními vlastivědnými i jinými spolky. Jednalo se většinou o změť městských, vrchnostenských a cechovních písemností, která byla v nejlepším případě inventarizována dle muzejních principů své doby. Přes nesporné snahy zejména Karla Richtera (Varnsdorf) a Franze Queissera (Děčín) o vybudování městských archivů i přes úsilí německých ústředních orgánů o unifikaci říšského archivnictví, byly základy moderní správy archivních fondů položeny až po druhé světové válce.

Počátky nové poválečné archivní organizace na Děčínsku a Šluknovsku jsou spojeny s PhDr. Miloslavem Košťálem, Josefem Badoučkem a Rudolfem Demelem, jejichž osobní zásluhou se podařilo zachránit obrovské kvantum „německých“ písemností, na které bylo po válce nahlíženo všelijak. Od počátku 50. let 20. století archiv dohlížel také na úroveň spisové služby u původců (především národních výborů) v obvodu své působnosti a přejímal také jejich archiválie, takže objem uchovávaných dokumentů neustále narůstal.

Především z prostorových důvodů se Státní okresní archiv Děčín mezi lety 1945 – 2001 čtyřikrát stěhoval. Od roku 1965 sídlil v židovské synagoze, později ve skladech civilní obrany a někdejší okresní sekretariátě Komunistické strany Československa. V roce 2001 byl dokončen přesun archiválií do nově rekonstruovaných prostor v severním křídle děčínského zámku, kde se archiv nachází dodnes.

III. Přehled archivních fondů

III.a: Obecný popis typu fondů resp. správní vývoj kraje (okresu)

Státní okresní archiv Děčín spravuje především písemnosti orgánů státní správy (okresních úřadů a národních výborů) a samostatných úřadů (měst a obcí), do jeho kompetence spadá i péče o archiválie justice (soudy, prokuratury), církvi (farní a děkanské úřady), škol (školy a školní rady), zájmových a profesních sdružení (cechy, spolky), podniků a dalších institucí i soukromých osob. Archiv se na počátku 50. let 20. století skládal především z fondů jednotlivých městských a obecních úřadů, k nimž postupně přibývaly také školní a farní písemnosti. Při správní reformě roku 1960, která do okresu Děčín připojila území někdejších samostatných okresů Rumburk, Šluknov a Varnsdorf, byly sloučeny i okresní archivy v Děčíně a v Rumburku. Do konce roku 1969 podařilo soustředit do Děčína téměř všechny archivní fondy a sbírky uložené do té doby v Rumburku, Varnsdorfu, Šluknově a České Kamenici. Archiv byl takto obohacen o řadu cenných archiválií, mezi nimi i nejstarší šluknovskou městskou knihu z roku 1492 a soudní kniha obce Severní od r. 1544. Protože Děčínsko i Šluknovsko bylo do roku 1945 jazykově téměř čistě německé, jsou také archiválie všech původců až do konce druhé světové války vedeny v němčině. Výjimku tvoří pouze část agendy státních úřadů z 20. a 30. let 20. století a písemnosti menšinových českých škol a spolků.

V archivu je dnes na 1500 fondů a sbírek o rozsahu více než 2,5 kilometru. Nejstaršími archiváliemi jsou městská kniha z České Kamenice, založená roku 1380 a privilegium děčínského ševcovského cechu z roku 1384. V archivu je rovněž k dispozici velká vlastivědná knihovna a početná sbírka fotografií.

III.b: Celkový počet fondů a běžných metrů
fondů celkem 1772
bm celkem 2660,55

III.c: Nejdůležitější fondy

1. Instituce státní správy politické, finanční, justiční

Okresní úřady : Děčín 1850 – 1938, Politická expositura Česká Kamenice 1913 – 1928, Varnsdorf 1872 – 1938

Landráty: Děčín 1938 – 1945

Okresní národní výbory: Děčín 1945 – 1990, Rumburk 1945 – 1960, Šluknov 1945 – 1949, Varnsdorf 1945 – 1949

Městské národní výbory: Benešov n. Pl. 1945 – 1990, Česká Kamenice 1945 – 1990, Děčín 1945 – 1990, Rumburk 1945 – 1990, Šluknov 1945 – 1990, Varnsdorf 1945 – 1990

Soudní správa: Okresní soudy Benešov n. Pl. 1850 – 1945, Česká Kamenice 1850 – 1946, Děčín 1850 – 1953, Lipová 1850 – 1937, Rumburk 1850 – 1956, Šluknov 1850 – 1947, Varnsdorf 1850 – 1949

2. Instituce samosprávné

Archivy měst a obcí: Benešov n. Pl. 1546 – 1945, Česká Kamenice 1380 – 1945, Děčín 1407 – 1945, Chřibská 1514 – 1945, Jílové 1632 – 1945, Jiřetín pod Jedlovou 1587 – 1945, Krásná Lípa 1673 – 1945, Podmokly 1735 – 1942, Rumburk 1554 – 1945, Šluknov 1492 – 1945, Varnsdorf 1760 – 1945, Verneřice 1522 – 1945, Staré Město 1538 – 1945

3. Církevní fondy

Římskokatolické farní úřady: Děkanský úřad Česká Kamenice 1620 - 1950, Děkanský úřad Děčín 1767 - 1945, Farní úřad Jiřetín pod Jedlovou 1790 - 1954, Farní úřad Podmokly 1718 - 1972, Děkanský úřad Varnsdorf 1763 - 1937

Evangelické farní úřady: Filiální sbor německé evangelické církve Česká Kamenice 1861 - 1945, Evangelická královská saská úřednická obec Podmokly 1854 - 1900, Farní sbor německé církve evangelické Podmokly 1850 - 1944, Evangelický farní úřad Rumburk 1866 - 1938

4. Školy

Školy: Státní německé reálné gymnasium Děčín 1899 - 1945, Učňovská škola místního hospodářství Mikulášovice 1955 - 1958, Technické učiliště Podmokly 1907 - 1941, Státní německé reálné gymnasium Rumburk 1905 - 1945, Odborná škola tkalcovská Varnsdorf 1869 - 1943

5. Jiné (cechy, spolky, osobní pozůstalosti)

Cechy: Cech kovářů, zámečníků a kolářů Česká Kamenice 1496 – 1859, Cech ševců Děčín 1384 – 1859, Cech sklářů Chřibská 1638 – 1811, Cech tkalců Rumburk 1740 – 1895

Společenské organizace: Junák - Okresní rada Děčín 1945 - 1994, KSČ - Okresní výbor Děčín 1947 - 1989, KSČ - Okresní výbor Rumburk 1949 – 1960,

Spolky: Muzejní spolek Česká Kamenice 1823 - 1938, Střelecká společnost Děčín 1549 - 1943, Sokol – tělocvičná jednota Děčín – Podmokly 1899 - 1951, Střelecká společnost Krásná Lípa 1832 - 1936, Střelecká společnost Šluknov 1806 - 1867, Německý tělocvičný spolek

Varnsdorf 1861 - 1938, Severočeská turnerská župa Varnsdorf 1864 - 1938, Schlarafia Mandovia Varnsdorf 1859 - 1935

Různé ústavy: Okresní muzeum Děčín 1945 – 1990, Městské muzeum Krásná Lípa 1901 – 1945, Městské muzeum Podmokly 1928 – 1944

Pozůstalosti: T. P. X. Haenke 1789 – 1940, Emil Mauder 1930 – 1933, Emil Neder 1896 – 1937, Erwin Pilz 1856 – 1963, Vinzenz Pilz 1816 – 1895, Franz Queisser 1734 – 1944, Karl Richter 1838 – 1965, Ludwig Schlegel 1890 – 1942, Johann Nepomuk Willomitzer 1861 – 1885, Alfred Herr (1835) 1922-2004

Sbírky: Sbíрка fotografií a pohlednic; Sbíрка map a plánů; Sbíрка razítek a typářů; Sbíрка soudobé dokumentace; Sbíрка vedut

V. Literatura o archivu

F. Cvrk - J. Němec, Pohled do minulosti Státního okresního archivu Děčín, Děčínský deník 16., 17. a 18. 12. 1998

J. Němec, 50 let Státního okresního archivu Děčín, Děčínské vlastivědné zprávy 3/2003

Jan Smetana, Svědectví pergamenů, in: 20 let národních výborů Děčínska, Děčín 1965
Státní oblastní archiv v Litoměřicích, stručný Průvodce, Litoměřice 2007

IV. Bavarika

Podrobný popis

Studium na Ludwig-Maximilians-Universität München (index, semestrální vysvědčení, průkazy)

Lastenausgleich (výplata náhrad za majetek ztracený konfiskací roku 1945 - dům č. p. 409 v Děčíně, podíl na velkostatku Planá u Mariánských Lázní, zahrada v Dolním Žlebu)

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - služební postup

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - spor o povýšení

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - UK Stellung

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - soupisy vlastních odborných článků otištěných v Bulletinu Bayern in Zahlen

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - vlastní odborné články týkající se statistiky, převážně pro Bulletin Bayern in Zahlen

Zaměstnání (Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung München) - Abschiedsrede (projev na rozloučenou z úřadu)

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - poznámky a výstřižky k dějinám spolku

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - kniha Klaus Ahne: Chronik des Heimatverbandes Kreis tetschen-Bodenbach e.V. Nördlingen, Bad Windsheim 2002 s poznámkami Alfreda Herra

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - stanovy a jednací řád

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - valné hromady a schůze předsednictva (zápisy, poznámky, korespondence)

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - Heimattreffen (setkání bývalých obyvatel okresu Děčín v Nördlingenu) - pozvánky, programy, výstřižky, koncepty článků, korespondence

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - setkání v Nördlingenu u příležitosti 100. a 110. výročí založení spolku Deutscher Turnverein Tetschen - přihláška k účasti, tiskoviny

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - pozvánky na různá regionální setkání, zprávy z Heimatgruppe München

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - koncepty vlastních projevů pro setkání v Nördlingenu a Rheinbachu

Spolková činnost (Heimatverband Kreis Tetschen Bodenbach e.V., Nördlingen) - udělování čestných spolkových listin

Opatření dělníků na vysekání pohraničního pásu na zemské hranici česko-bavorské a úhrada za práci.

Vymezení česko-bavorské zemské hranice novými patníky s jejich seznamem a údajem o umístění.

Kontroly na česko-bavorské hranici a placení hlídek.

Stálý komisař na zemské hranici bavorské a falcké kvůli nebezpečí moru.

Spory o hraniční les na hranici s Bavorskem a Falcí.

Uzavření a znovuotevření česko-bavorské zemské hranice kvůli moru.

Úhrada nákladů na hraniční komisi na bavorsko-falcko-české hranici.

Stížnosti podávané hraniční komisi po zabrání 5 bavorských vsí
Odevzdání spis, vyzvednutých z archivu v Ambergu lenním komisařem Františkem
Maxmilianem Hartmanem z Klarsteina, hraniční komisi v Praze.

Povolení výplaty 4 000 zlatých pro hraniční komisi jmenovanou pro bavorsko-falckou hranici.

Dotaz hraniční komise u dvora, jak má být postupováno v jednání s Bavorskem.

Jmenování komisařů ve sporu mezi panstvími Waidhauserovskými a Waldmünchen ve Falcí.

Pověření apelačního rady Jana Wolfganga Ebelina k cestě do Mnichova, kde má pátrat v archivech po dokumentech týkajících se sporů na česko-bavorsko-falcké hranici. Pořizování opisů archiválií z Würzburgu (Compromis-Akta) pro potřeby hraniční komise.

Spory o místa a poddané na česko-falcké hranici v územích, která hraniční komise dosud přesně neurčila. Otázky týkající se placení berně a vojenských zákroků z falcké strany.
Holdování Jana Tomáše Wernera z Grafenreithu a přihlášení se za obyvatele Českého království.

Opisy dokumentů týkajících se sporů na bavorsko-falcko-české hranici, které byly zaslány z archivu v Ambergu. Pověření dr. Neumanna pořídit konsignace spisů.

Zřízení komise pro řešení hraničních sporů na česko-falcké hranici (Cheb a klášter Waldsassen)

Komise zřízená pro vyšetření násilností páchaných na zemské hranici ze strany Horní Falce (Ober-Grafenreuth). Žádost o diety pro člena komise Václava Vojtěcha z Wiederspergu.

Stížnost Františka Zdeňka Novohradského z Kolovrat na násilnosti páchané falckou stranou na panství Waidhausen (Weihausen).

Direktiva hraběti Wernerovi a ostatním držitelům hraničních statků, jak postupovat v případech násilností na zemské hranici ze strany Bavorska a Falce.

Zasahování bavorských poddaných do pohraničních lesů na česko-bavorské hranici.

Výtržnosti z bavorské strany směřované na kolovratské panství Velké Dvorce (Mayerhöffen) na česko-bavorské hranici.

Výtržnosti na česko-bavorské hranici směřované z bavorské strany do městečka Waithausen (Waldhausen?).

Stížnost bavorské vlády na visitaci rektifikační komise Plzeňského kraje v komorních vsích (Sternhof, Jägerdorf, Hofberg a Heuhof) ležících v Horní Falci.

Stanovení komise pro řešení sporů poddaných stadionovských a komorních vsí a poddaných z Fuxbergu na česko-bavorské hranici.

Hraniční spory na česko-bavorské hranici mezi městem Domažlice a úřadem ve Waldmünchen.

Hraniční spory na česko-bavorské hranici mezi poddanými stadionovskými a poddanými komorní vsí Jägersdorfu. Přesetření stížnosti Wolfa Multerera, komorního poddaného, který byl ve sporu o potok s blösserským mlynářem.

Česko -bavorské hraniční spory o příslušnost bavorských poddaných k faře Neukirchen a k faře Všeruby (Neumarkt).

Stížnost poddaných z Waidhausenu na česko-bavorské hranici na útisk od hraběte z Kolovrat.

Stížnost bavorské vlády na opakující násilnosti z české strany na česko-bavorské hranici.

Z Nj do Či

Zuständigkeit:

Das Staatsarchiv Amberg ist die staatliche Fachbehörde für alle Fragen des Archivwesens im Regierungsbezirk Oberpfalz. Den modernen Sprengel bildet der 1837 errichtete Regierungsbezirk Oberpfalz in seiner derzeitigen durch die Gebietsreform von 1972 geänderten Ausdehnung mit seinen Vorgängern, den in der heutigen Oberpfalz gelegenen Kreisen (seit 1808). Das Schriftgut verschiedener, am Sitz der Regierung der Oberpfalz in Regensburg ansässiger Mittelbehörden, die wie das Verwaltungsgericht Regensburg, das ehemalige Polizeipräsidium Niederbayern-Oberpfalz, die ehemalige Forstdirektion Niederbayern-Oberpfalz, die ehemalige Oberpostdirektion Regensburg sowie die ehemalige Eisenbahndirektion Regensburg für die beiden Regierungsbezirke Oberpfalz und Niederbayern zuständig waren oder sind, wird zur Gänze im Staatsarchiv Amberg archiviert. - Fürstentum der Oberen Pfalz einschließlich der in ihm gelegenen Klöster - Landgrafschaft Leuchtenberg - Fürstentum Pfalz-Sulzbach - die im Sprengel gelegenen reichsunmittelbaren Herrschaften - die pfalz-neuburgischen Ämter, Herrschaften und Hofmarken auf dem Nordgau - Für die Reichsstadt Regensburg und die in ihr gelegenen Stifte und Klöster ist das Bayerische Hauptstaatsarchiv zuständig. - Staatliche Mittel- und Unterbehörden sowie Gerichte im Regierungsbezirk Oberpfalz ab Anfang 19. Jh.

Kurze Geschichte:

Das Staatsarchiv Amberg erwuchs aus dem Archiv und den Registraturen der Amberger Regierungsbehörde des bis 1621 kurpfälzischen und ab 1621/28 kurbayerischen Fürstentums der Oberen Pfalz. 1436 wird erstmals das Briefgewölbe der Amberger Kanzlei genannt, deren ältestes Urkundenverzeichnis aus der Zeit um 1457 stammt. Urkundenarchiv und Registratur der Kanzlei des bis 1499 bestehenden Teilherzogtums Pfalz-Neumarkt wurden nach Fertigstellung des neuen Amberger Kanzlei- bzw. Regierungsgebäudes im Jahre 1547 nach Amberg transferiert und mit dem Archiv und der Registratur der Amberger Kanzlei vereinigt. Seit etwa 1570 oblag die Leitung von Archiv und Registratur einem Regierungsregistrator, seit dem ausgehenden 17. Jahrhundert einem Regierungsarchivar. Die Bezeichnung „Regierungsarchiv“ für Urkundenarchiv und Regierungsregistratur ist seit dem 18. Jahrhundert geläufig. Beträchtlichen Kompetenzzuwachs brachten die verwaltungsmäßigen Unterstellungen der wittelsbachisch gewordenen Landgrafschaft Leuchtenberg im Jahre 1650 und des Fürstentums Pfalz-Sulzbach im Jahre 1791 unter die Regierung in Amberg. Mit der Bildung der „Provinz Oberpfalz“ aus den Fürstentümern Obere Pfalz und Pfalz-Sulzbach sowie der Landgrafschaft Leuchtenberg im Jahre 1799 wurde das Amberger Regierungsarchiv zum „Landesarchiv“ dieser Provinz, das, zuletzt als „kgl. bayerisches Landesarchiv der Oberen Pfalz“ bezeichnet, bis 1812 bestand. Nach der bayerischen Archivorganisation von 1812 wurde das oberpfälzische Landesarchiv zu einem Archivkonservatorium herabgestuft und dem Allgemeinen Reichsarchiv in München unterstellt, an das in den folgenden Jahren umfangreiche Extraditionen erfolgten. Zwischen 1820 und 1837 war es nur noch Depotregistratur der Regensburger Kreisregierung. 1841 wurde es als Archivkonservatorium wiederbegründet und 1875 wie alle bayerischen Regionalarchive in „Kgl. Kreisarchiv“ umbenannt. Es wuchs jetzt in die Funktion eines Sprengelarchivs hinein, das für die Schriftgutabgaben aller Staatsbehörden im Regierungsbezirk zuständig war. Eine feste Zuständigkeit auch für die historischen Bestände erhielt das Archiv (seit 1921 „Bayerisches Staatsarchiv Amberg“, seit 1970 „Staatsarchiv Amberg“) im Rahmen der auf der Grundlage des Provenienzprinzips insbesondere seit 1974 durchgeführten gesamt-bayerischen Beständeberreinigung. So wurden die nach 1812 in München zentralisierten Oberpfälzer und Leuchtenberger Bestände zwischen 1986 und 2003 sukzessive wieder nach Amberg zurückgegeben (u.a. das gesamte oberpfälzische Urkundenarchiv, die Registraturbücher der Amberger und Neumarkt-Neunburger Fürstenkanzleien, die Plansammlung der Amberger Regierung, Leuchtenberger Archivalien sowie die zum größten Teil noch aus der kurpfälzischen Zeit stammenden Bestände Oberpfälzer Klöster). Weitere Bereinigungen fanden mit den Staatsarchiven Nürnberg, Bamberg, Neuburg a. d. Donau und Landshut statt und werden mit dem Bayerischen Hauptstaatsarchiv noch durchgeführt werden (so sind weitere Zugänge aus dem im Bayerischen Hauptstaatsarchiv noch nicht abschließend analysierten Bestand „Gerichtsurkunden“ betreffend die Gerichte in der Oberpfalz zu erwarten). Archivgebäude Das 1436 erstmals erwähnte Archiv (Briefgewölbe) war im nach 1417 erbauten Amberger Schloss untergebracht. Ein weiteres Briefgewölbe besaß die Kanzlei der Neumarkter Pfalzgrafen. Als 1547 die neuerbaute Regierungskanzlei in Amberg bezogen werden konnte, vereinigte man hier beide Archive. Seit Ende des 16. Jahrhunderts wurden die Urkunden in einem Raum des Fuchssteiner Turms des Amberger Schlosses verwahrt, wo sie bis 1812 blieben. Für die bessere Unterbringung der auf den Dachböden der Regierungskanzlei gelagerten Regierungshauptregistratur wurden 1596 und 1601 zwei nördlich angrenzende Privatgebäude angekauft, mit der Regierungskanzlei baulich verbunden und zu einem „Archivum“ ausgebaut. Im Zusammenhang mit der Aufhebung der sulzbachischen Regierung 1791 und der Verbringung sulzbachischer Registraturteile nach Amberg

verlagerte man Teile des Regierungsarchivs bzw. der Regierungsregistratur aus der Regierungskanzlei in das benachbarte Rentmeisteramtsgebäude. Die im 19. Jahrhundert dramatisch angewachsene Raumnot wurde 1910 durch den Bau des heutigen Archivgebäudes an der Archivstraße behoben. In den 70er-Jahren des 20. Jahrhunderts war der Belegraum des Staatsarchivs wiederum erschöpft und eine Erweiterung dringend erforderlich. Nach einer kontrovers geführten Diskussion, ob das Staatsarchiv nicht nach Regensburg als dem Sitz der Regierung und der Universität verlegt werden sollte, bestimmte ein Beschluss des Bayerischen Ministerrats vom Mai 1979 Amberg weiterhin zum Sitz des Archivs und verband damit die Zusage räumlicher Erweiterungen. Auf dieser Grundlage wurden zwischen 1984 und 1987 großzügige Um- und Erweiterungsbauten im Magazin- und Öffentlichkeitsbereich durchgeführt. Außerdem wurde in der so genannten Schlosskaserne in Sulzbach-Rosenberg eine Außenstelle eingerichtet, die zusätzliche Magazinflächen und Funktionsräume bietet.